

Економіко-інституційний аналіз наслідків дезінтеграційних процесів у Європейському Союзі

В. В. САБАДАШⁱ, В. В. ГАВРИЛОВАⁱⁱ

Ефективне функціонування економічних і торговельних об'єднань (союзів) піддається останнім часом серйозним випробовуванням на стійкість під впливом економічних криз і нових безпекових викликів, серед яких найбільш небезпечними є військові конфлікти, неконтрольована міграція, терористичні й екологічні загрози, економічні й соціальні конфлікти. Негативні ефекти зазначених чинників трансформуються, в першу чергу, в дезінтеграційні тенденції всередині торговельно-економічних об'єднань, прикладом чого є вихід Великої Британії (відомий як «Brexit») з Європейського Союзу. У матеріалі викладено результати проведеного економіко-інституційного аналізу наслідків – економічних, інвестиційних, фінансових, політичних і соціальних – для економіки Великої Британії і країн Європейського Союзу. Визначено першочергові завдання організаційно-економічного й правового характеру з реалізації необхідних процедур виходу Великої Британії зі складу Європейського Союзу, як спільного ринку.

Ключові слова: актив, зайнятість, інвестиції, капітал, податок, ринок, ставка.

Абревіатури:

ЄС – Європейський Союз;

ВБ – Велика Британія;

ТНК – транснаціональна компанія;

ЦБ – центральний банк.

УДК 334.7+338.2+339.9

JEL коди: E02, F02, G01

Вступ. Результати референдуму щодо членства ВБ в ЄС 23 червня 2016 р. (процедура отримала скорочену назву «Brexit» – від сполучення слів «Britain» (англ. *Британія*) і «exit» (англ. *вихід*)) для переважної більшості представників бізнес-середовища й політичної спільноти стали певною мірою неочікуваними: за вихід країни із ЄС проголосувало 52 % виборців, проти – 48 %. Шотландія і Північна Ірландія, в основному, проголосували за збереження членства ВБ у ЄС, Уельс та Англія підтримали Brexit. Прем'єр-міністр Девід Кемерон, як послідовний прихильник збереження ВБ у ЄС і лобіст нової угоди, після оголошення результатів референдуму подав у відставку. Новим Прем'єр-міністром обрано очільника Міністерства внутрішніх справ ВБ Терезу Мей.

Наприкінці 2016 р. слово «brexit» з'явилося в Оксфордському словнику англійської мови з таким лексичним визначенням: «[передбачуваний] вихід Великої Британії з ЄС і політичні процеси, які асоціюються з ним. Іноді вживається для позначення

ⁱ Сабадаш Віктор Володимирович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування Сумського державного університету, заступник директора Науково-дослідного інституту економіки розвитку МОН України і НАН України;

ⁱⁱ Гаврилова Валерія Валеріївна, студент Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту імені Олега Балацького Сумського державного університету.

© В. В. Сабадаш, В. В. Гаврилова, 2016.

референдуму, проведеного у Британії 23 червня 2016 р., на якому більшість обрала вихід з ЄС» [1].

Відразу після оголошення рішення про вихід ВБ зі складу ЄС і до сьогодні вказується багато суперечливих думок не лише стосовно подальших відносин ВБ і ЄС, як окремих суб'єктів міжнародного права, а й щодо можливих наслідків різного характеру й спрямованості такого рішення. Визначальним чинником у аналізі ситуації, що склалася, й прогнозування можливих її наслідків стала багатоаспектна невизначеність нового формату стосунків між ВБ і ЄС. Безумовно, Вrexit є першим (за способом, характером і наслідками) прецедентом дезінтеграційних процесів з часів створення й подальшого розширення ЄС. До того ж, слід звернути увагу, що Вrexit став можливим не стільки з суто економічних причин (стан економіки ВБ є не настільки поганим у порівнянні з економіками інших країн ЄС, наприклад, тієї ж Греції чи Португалії, а, навпаки, набагато кращим!), скільки з соціальних і світоглядних. У будь-якому випадку, ВБ першою ініціювала процес виходу з економічного союзу і саме вона у співпраці з інституціями ЄС має реалізувати відповідні організаційно-економічні й правові процедури, в межах яких слід проаналізувати можливі наслідки й обрати ефективні стратегії.

Постановка проблеми. Вrexit стане, безумовно, каталізатором суттєвих економіко-фінансових зрушень як в економіці ЄС, так і самої ВБ. Спрогнозувати, а тим більше, оцінити такі наслідки зараз досить важко, але концептуально позначити основні проблемні вузли й сфери, конфліктний потенціал яких є досить високим, і ризики, з якими економічні суб'єкти стикнуться у процесі врегулювання обопільно актуальних і проблемних питань, доцільно й можливо. Так, у роботі ми обрали для дослідження п'ять ключових сфер, де вплив Вrexit, на нашу думку, буде найбільш суттєвим і визначальним для бізнес-середовища – економічну, інвестиційну, фінансову, політичну і соціальну.

З моменту, коли стало зрозуміло, що процес виходу ВБ з ЄС буде незворотнім, аналіз наслідків та розроблення можливих сценаріїв виходу набули поточної актуальності й першочерговості в економічній політиці як ВБ, так і країн ЄС та їх економічних партнерів.

Дослідженню організаційно-економічних і правових питань наслідків Вrexit як на регіональному, так і глобальному ринках, та аналізу механізмів практичної реалізації виходу ВБ з ЄС присвячено ґрунтовні праці й окремі публікації економістів Дж. Стігліца, П. Кругмана, Н. Рубіні, Р. Шиллера, Ф. Фукуями, С. Гурієва, В. Горбуліна, А. Ілларіонова, В. Іноземцева, Т. Милованова, І. Бураковського, ін. Оскільки Вrexit є не в останню чергу політичним рішенням, до дискусії широко залучені європейські політики «першого ешелону» – президенти, канцлери, прем'єр-міністри й міністри країн ЄС, політики Європарламенту, очільники провідних європейських партій.

Метою роботи є дослідження потенційних наслідків політико-економічного рішення щодо виходу ВБ зі складу ЄС.

Об'єктом дослідження виступають дезінтеграційні процеси у ЄС.

Предметом дослідження є наслідки економічного, політичного, соціального, інвестиційного, фінансового й іншого, пов'язаного із зазначеними, характеру, які матимуть вплив на європейську й світову економічну політику.

Результати дослідження. Майже миттєвим наслідком оголошення результатів Вrexit став шок, який викликав потрясіння не тільки на світових валютних ринках, але й на споживчому сегменті ринку. На сьогодні все ще зберігається невизначеність

економічної політики, що впливає як на споживачів, так і на виробників товарів (послуг). Поки немає ясності й у політико-економічному аспекті вибудовування подальших відносин ВБ з її торговельними партнерами, в першу чергу, з країнами ЄС. На території ВБ зареєстровано багато компаній, що мають тісні торговельні зв'язки з країнами ЄС. Прогнозуємо, що процес формування нових форм торговельних відносин буде доволі довгим і організаційно складним. До референдуму рівень зайнятості у ВБ був досить високим, після референдуму переважна більшість англійських компаній призупинили наймання робітників. Така ситуація невизначеності зберігатиметься до оголошення офіційних процедур виходу ВБ з ЄС, що не станеться раніше весни 2017 р.

Станом на осінь 2016 р. ситуація на ринках вкрай волатильна – основною причиною цього постає питання ініціювання ст. 50 Лісабонського договору 2017 р. (Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community), базової угоди щодо принципів функціонування ЄС. Ймовірність «жорсткого» Brexit викликає стурбованість британців, оскільки це може призвести до відміни єдиного ринку та Митного союзу. У будь-якому випадку, ВБ необхідно буде якимось чином компенсувати ті збитки, які, безумовно, виникнуть через втрату країною преференцій на ринку ЄС.

Економічні наслідки. Brexit матиме негативні наслідки для світової економіки. Не виключено, що ВБ прийняла таке стратегічне рішення з позицій досягнення в довгостроковій перспективі посилення свого економічного потенціалу. Однак у короткостроковій перспективі, скоріш за все, відбудеться скорочення товарообігу між ВБ і ЄС через невизначеність правових і митних процедур і зниження ділової активності. Прогнозованим варіантом подальшого розвитку відносин може стати диверсифікація економічними агентами торговельних потоків і їх переорієнтація з ринку ЄС на інші товарні ринки (вірогідно, ринки країн Британської співдружності націй, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, BRICS, Північної Африки). Але процес формування нових торговельних відносин і входження на нові ринки буде досить складним, витратним і тривалим, враховуючи те, що протягом останніх десятиліть основним зовнішнім ринком для компаній ВБ був саме європейський.

З високою ймовірністю слід очікувати активізацію розвитку малого та середнього бізнесу у ВБ. ЄС, як велика бюрократична машина, продукує багаточисленні директиви, норми й правила ведення бізнесу, які зумовлюють значні складнощі для невеликих компаній, що, на думку англійських політиків і бізнесменів, є значним обмежуючим чинником бізнес-активності англійських компаній на ринку ЄС. Однак ВБ не виключає продовження фінансової співпраці з ЄС в межах деяких спільних програмах і проектах після Brexit [2].

Зі зміною «правил гри» у сфері ведення бізнесу малим і середнім компаніям ВБ може стати вигідним бізнес у країнах, що не входять до ЄС, наприклад, Бразилії, з якою у ЄС не було торговельної угоди, і, відповідно, митні збори були досить високими.

З іншого боку, великим ТНК, що базувалися у ВБ, членство у ЄС надавало такі преференції, як безперешкодний доступ до єдиного європейського ринку, спрощувало рух робочої сили й капіталу. Після Brexit зазначені можливості будуть обмежені, відповідно, компаніям необхідно буде шукати шляхи вирішення проблеми, найочевиднішим із яких є зміна країни базування (реєстрації бізнесу). Згідно з дослідженням консалтингової фірми KPMG, близько 3/4 керівників великих британських компаній розглядають можливість переміщення їх головних офісів за межі

ВБ [3]. Найвірогідніше, новим місцем розташування штаб-квартир ТНК можуть стати Берлін, Париж і Дублін.

Значна частка експорту ВБ (а це більше 50 %) припадає на ринки країн ЄС. Для порівняння, в Китай (третю за обсягом британського експорту країну) постачається лише 6 % товарів (послуг). Цілком очевидно, що Brexit значною мірою вплине на обсяги торгівлі з європейськими країнами. Британська економіка є шостою економікою світу, але незважаючи на це, країні навряд чи вдасться досягти такого ж успіху, як і в складі ЄС. Темпи росту промислового виробництва ВБ вповільнюються. На разі, слабкий фунт стерлінгів може стимулювати експорт, але навряд чи це спричинить суттєві позитивні зрушення, оскільки більша частина росту ВВП країни забезпечується за рахунок третинного сектору, а не промислового. Brexit, очевидно, матиме значний негативний вплив на економіки європейських країн, але питання у тому, яким буде його характер і масштаби, що суттєво залежать від ступеню економічної взаємодії кожної країни-члена ЄС із ВБ на момент її виходу. На нашу думку, багато буде залежати від конкретних умов Brexit, які мають бути розроблені в рамках угоди між Брюсселем і ВБ у найближчий час. Прогнозовано можемо очікувати, що основні економічні й політичні актори ЄС (Німеччина, Франція) намагатимуться зробити процес виходу ВБ максимально економічно «некомфортною» для неї, тобто надання мінімальних поступок і затягування процедур укладання окремих торговельних угод; можливе навіть обговорення сплати штрафу ВБ за вихід із ЄС.

За останні роки зростання ВВП єврозони був досить пологим, на рівні 1,5 %, що відповідає трендовому. Однак економічні експерти прогнозують поступове підвищення темпів зростання економік ЄС – до 2,5 %, навіть під впливом Brexit. На даний момент не можна точно визначити, який вплив на економіку ЄС і ВБ матиме Brexit і переважна більшість таких прогнозів базуються на суто гіпотетичних сценаріях. Статус і, головне, результати переговорів щодо Brexit – ключовий чинник, що наразі впливає на ситуацію на ринках. Необхідність чіткого і якнайшвидшого визначення формату таких стосунків обумовлюється потребою адаптації економічних суб'єктів до нових економічних реалій, у яких негативний вплив Brexit поступово зменшуватиметься.

Інвестиційні наслідки. Невизначеність в економіці ВБ зокрема і втрата бізнес-середовищем економічної «впевненості» в майбутньому світової економіки в цілому [4] зумовлює відповідні труднощі й проблеми в інвестиційній сфері. В економічних умовах, що складаються на ринку ВБ, інвестори не шукають прибутків, вкладаючи кошти, а, навпаки, воліють зачекати з інвестуванням до врегулювання проблем і більш-менш визначеної ситуації. Зменшення обсягів іноземних інвестицій може призвести до здешевлення британського фунту стерлінгів відносно долара США і швейцарського франка, як це спостерігалось у перші дні після референдуму. Наразі, поряд зі зниженням загальної інвестиційної активності й привабливості британських активів, у ВБ спостерігається інший тренд – доларові інвестори використовують зростання купівельної спроможності американської валюти, купуючи нерухомість у Лондоні.

Інвестори намагаються формувати максимально збалансований і диверсифікований портфель активів, особливо інвестування в умовах невизначеності й ризику, яким є ринок ВБ. У таких умовах вигідним може бути формування портфелю довгострокових британських інвестицій, в іншому випадку доцільно продавати активи у ВБ та купувати євро і активи країн-членів ЄС. Експерти прогнозують зменшення загального обсягу інвестицій в економіку ВБ у другій половині 2016 р. приблизно на 20–25 % порівняно з таким же періодом 2015 р. через невизначеність на ринках і неможливість оцінити

вірогідні результати Brexit. Як наслідок, значні інвестиції відкладаються на певний час і у ВБ спостерігається загальне зниження інвестиційної активності.

Фінансові наслідки. Brexit, поза сумнівами, вплине на фінансову систему як ВБ, так і ЄС. Виважена монетарна й фіскальна політика, передусім фінансових інституцій ЄС, може пом'якшити негативні наслідки Brexit. Банк Англії вже вжив деякі заходи у цьому напрямку. Влітку 2016 р. ЦБ зайняв позицію очікування й не проводив жодних серйозних дій до публікації перших економічних даних. Пізніше ЦБ відреагував на останні економічні й фінансові події на ринку і знизив відсоткові ставки на 25 базисних пункти. Відповідно, процентні ставки досягли нового рекордного мінімуму в розмірі 0,25 %. ЦБ також розширив рамки програми «кількісного пом'якшення», здійснюючи купівлю державних і корпоративних облігацій. Крім того, Банк Англії запровадив нову схему тимчасового фінансування, що дозволить комерційним банкам брати кредити у ЦБ за низькими ставками за умови, що вони (комерційні банки) інвестують кошти у реальний сектор економіки. Проте, арсенал банку Англії поступово виснажується, оскільки спектр дії монетарної політики обмежений. Одним із варіантів фіскальної політики ВБ у короткостроковій перспективі – скорочення корпоративного податку для підвищення конкурентоспроможності англійських компаній на міжнародному ринку і формування привабливого інвестиційного іміджу країни для ведення бізнесу. Міністр фінансів ВБ зазначив, що країні не вдасться виконати завдання зі скорочення дефіциту державного бюджету до 2020 р., оскільки в умовах, що склалися, це вкрай складно реалізувати. Слід зазначити, що зростання курсу фунта стерлінгів до голосування було максимальним за 2016 р. Такими були очікування ринків, що ВБ залишиться в складі ЄС. Проте, після оголошення результатів референдуму, денне падіння курсу фунта стерлінгів (наступного дня, 24 червня 2016 р.) стало наймасштабнішим в історії ВБ. У подальшому курс фунта стерлінгів був досить волатильним. Як вже зазначалося, Банк Англії застосував стандартну практику всіх центральних банків – знизив відсоткові ставки, що має стимулювати сферу споживчих витрат та запустити процес відновлення економіки (подібні процеси спостерігалися після кризи 2008 р., у т. ч. на європейському фінансовому ринку). Не виключено, що фінансовий ринок ЄС може піддатися суттєвому реформуванню як інституційно, так і структурно-функціонально. Так, головний економіст Європейського банку реконструкції і розвитку Сергій Гурієв припускає такий сценарій: *«Деякі люди в ЄС і вважають, що Brexit – хорошиий момент переосмислити те, як влаштований ЄС, закінчити побудову банківського союзу, створити Capital markets union, тобто союз ринків капіталу, загальну схему страхування безробіття і так далі.»* [5].

У найближчій перспективі слід очікувати зниження курсу євро, оскільки ВБ була другою економікою ЄС і її вихід з єдиного торговельно-економічного простору ЄС негативно вплине на валютні котирування. Коливання очікуються і на фондовому ринку, як британському, так і європейському.

Несприятливі фінансові наслідки може мати ситуація і для української економіки: якщо євро втратить значну частину своєї вартості, це знизить купівельну спроможність європейців. Враховуючи, що близько 30 % експортованих Україною товарів і послуг постачаються саме на європейський ринок, це негативно вплине на обсяг українського експорту і валютної виручки українських експортерів.

Політичні наслідки. Характер і вплив політичних наслідків Brexit передбачити надзвичайно складно, оскільки 2017 р. буде для Європи роком виборів (у Німеччині й Франції – ключових політичних і економічних акторів ЄС, Нідерландах) і, можливо,

роком трансформацій політико-економічного курсів країн ЄС. Однак вже сьогодні можемо прогнозувати згорання економічних можливостей ЄС з підтримки України через низку політичних і економічних претензій (зокрема, уповільнення реформ і корупцію) та послаблення євро і фондового ринку Європи. За таких умов обсяги технічної і фінансової допомоги Україні можуть суттєво зменшитися. Прогнозовано Європа зосередиться на вирішенні внутрішніх проблем і суперечностей, а зовнішній політиці приділятиме менше уваги й ресурсів. Також малоімовірним є надання Україні безвізового режиму є ЄС до врегулювання процедурних питань виходу ВБ з ЄС, тобто до літа 2017 р.

Вірогідно, що вихід ВБ на певний час призупинить активне провадження політики європейського розширення, незважаючи на задекларовану підтримку такого курсу на офіційному рівні. Зберігаються ризики актуалізації дезінтеграційних процесів у інших країнах ЄС, де є значна частка євроскептиків (зокрема, Італії, Нідерландах, Греції) за активної їх підтримки також ззовні. Суперечливими є настрої щодо єдиної валюти в країнах єврозони – можливо, Італія й деякі інші країни ЄС залишать єврозону в найближчі роки, прогнозує нобелівський лауреат, економіст Джозеф Стігліц [6]. За результатами соціологічних опитувань, близько 40 % населення Франції, Німеччини, Швеція прагнуть проведення референдуму, подібного британському, близько 30 % заявляють про готовність відмовитися від євро. Тому першочерговим завданням інституцій ЄС є збереження цілісності союзу і недопущення повторення британського сценарію з іншими країнами-членами. У свою чергу, бізнес-кола і політики ВБ вирішили провести офіційні переговори з представниками Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії: перший міністр Шотландії Нікола Стерджен (лідерка Шотландської національної партії) наголошує на необхідності збереження доступу до внутрішнього ринку ЄС і якщо британський уряд перешкоджатиме цьому, жителі країни отримають ще один шанс вибрати «краще майбутнє» [7].

Вexit матиме вплив і на геополітичну ситуацію. Вexit знову актуалізує питання незалежності Шотландії, де у вересні 2014 р. вже проводили референдум щодо виходу зі складу Сполученого Королівства. Тоді більшість населення проголосували проти. Сьогодні ж більшість шотландців (біля 60 % за соціологічними опитуваннями) виступають за відділення країни від Сполученого Королівства і майже 2/3 громадян країни вважають, що другий референдум про незалежність має відбутися у найближчі роки [8].

Високий суд Лондона постановив, що уряд не може почати офіційний процес виходу із ЄС без узгодження з парламентом і прибічники Вexit побоюються, що їх опоненти в парламенті можуть блокувати прийняття рішення. Не виключається також, що Палата лордів британського парламенту і палата громад домагатиметься від уряду погодження з парламентом заключної угоди про вихід із ЄС. Відсутність єдності у питанні Вexit серед депутатів парламенту може призвести до передчасних виборів і поглиблення конституційної кризи, хоча новий Прем'єр-міністр Тереза Мей завірила, що початок офіційних процедур щодо виходу ВБ з ЄС – не пізніше березня 2017 р.

Прецедент Вexit надихнув не тільки євроскептиків, а й їх однодумців в інших країнах. «Економічний популізм» став модним трендом сьогоднішньої політики і громадської думки. Політики й громадські діячі, які сповідують популістські ідеї, отримують незрівнянно більше бонусів, ніж прагматично налаштовані їх опоненти: президентство Дональда Трампа (його опонент, один із лідерів Демпартії США Берні Сандерс – також у передвиборчих дебатах використовував «економічну» популістську

риторику), популістські референдуми в Європі проти відкритості кордонів, міграції, економічних і правових реформ, проти глобалізації тощо. Популістський тренд у світовій економіці надав нового імпульсу дезінтеграційним процесам у різних країнах. Так, вчергове активізувалися прихильники незалежності Каталонії (Країни Басків) в Іспанії, які провели вже не один референдум з цього питання. Після Brexit активізувалися прихильники незалежності Шотландії від Сполученого Королівства, слідом за перемогою Д. Трампа на президентських виборах у США активісти поновили ініціативу незалежності штатів, зокрема Каліфорнії. Експерти переконані, що у каліфорнійців шансів не набагато більше, ніж раніше у техасців (референдум про незалежність Техасу був невдалим). Навіть якщо вдасться зібрати достатню кількість підписів (800 тис.), навряд чи на незалежність Каліфорнії, найбільш багатого американського штату, погодяться Конгрес та інші штати [9].

Соціальні наслідки. Однією з переваг ЄС для жителів ВБ і континентальних європейців була свобода пересування у межах ЄС і можливості руху робочої сили. Brexit суттєво обмежить такі свободи, що у середньостроковій перспективі негативно вплине на соціально-економічний розвиток як самої ВБ, так і ЄС. Згідно офіційних досліджень, близько 80 % із 3,6 млн громадян ЄС, що проживають у ВБ, матимуть право на постійне проживання до того часу, поки ВБ не вийде зі складу ЄС. Після Brexit, можливості громадян ЄС жити й працювати у ВБ залежатимуть від прийнятої нею (ВБ) міграційної політики і політики працевлаштування для іноземних громадян [10]. На думку Френсіса Фукуяма (Francis Fukuyama), американського філософа й політичного економіста, професора Стенфордського університету, глобалізація й глобальні ринки створили нерівність, що і є однією із визначальних причин дезінтеграційних процесів в економіках країн. Виступаючи за вихід країн (регіонів) з економічних союзів, нації намагаються захистити свою національну ідентичність (на противагу мультикультуралізму глобального ринку), покращити добробут через зменшення соціально-економічної нерівності й різниці у доходах. У якості можливих компенсаційних заходів розглядається пропозиція представника Європарламенту в переговорах щодо Brexit Гі Верхофстадта, який заявив, що підтримує принцип ідеї, згідно якої громадяни ВБ, які після виходу країни з ЄС бажатимуть зберегти переваги громадянства ЄС, можливо, зможуть зробити це за гроші, як щорічний внесок: *«Багато хто каже, що не хоче втрачати зв'язки. Мені подобається ідея, щоб люди, які є громадянами Європи та хочуть зберегти це громадянство, мали таку можливість. В принципі, мені це подобається.»* [11].

Brexit негативно вплине на загальний рівень зайнятості. Слід зазначити, що до референдуму рівень зайнятості у ВБ був досить високим. Але вже восени компанії сповільнили або призупинили найм нових працівників, відповідно, частка безробітних буде збільшуватись. Якщо ТНК, такі як HSBC, RBS, Barclay's Bank, Citigroup, Goldman Sachs (банківський сектор), British Petroleum, Royal Dutch Shell (нафтогазовий сектор), GlaxoSmithKline, AstraZeneca (фармацевтика), British Telecom, Vodafone (телекомунікації), Tesco, Unilever, SABMiller, Cadbury (роздрібна торгівля), Aviva, Standard Life (страхування), хоча б частково перенесуть бізнес в материкову Європу, британський ринок праці чекає суттєве скорочення і, відповідно, збільшення соціальних витрат. Згідно зі звітом Міністерства фінансів ВБ, прогноз якого базується на сценарії, що передбачає укладення двосторонньої угоди між Лондоном та ЄС на зразок тієї, що існує з Канадою, Brexit коштуватиме кожній британській родині більше 4 тис. фунтів стерлінгів на рік, оскільки прогнозоване скорочення економіки ВБ може скласти 6 % до 2030 р. [12].

Із високою вірогідністю можна стверджувати, що Brexit буде однією із основних безпекових тем до обговорення на щорічній Мюнхенській безпековій конференції – найпрестижнішому неурядовому форумі в світі, присвяченому питанням міжнародної безпеки (який має відбутися у лютому 2017 р.).

Підсумовуючи дослідження основних наслідків Brexit, можемо сформулювати ключові завдання і проблемні питання для «дорожньої карти» по виходу ВБ з ЄС:

- на яких умовах і принципах залишить ВБ єдиний ринок ЄС, але при цьому зберігши/забезпечивши найбільш сприятливі умови вільної обопільної торгівлі товарами і послугами і операційної діяльності компаній?
- якою буде фінансова політика ВБ після Brexit та до використання яких фінансових інструментів вдасться країна задля оздоровлення фінансового стану банківської системи після прогнозованого відтоку капіталу, зниження ділової й інвестиційної активності? З якими втратами пройде процес розділення двох банківських систем та на яких умовах планується їх подальша співпраця?
- чи розглядатиме ВБ можливості збереження асоційованого (часткового) членства за моделлю, яку вже використовують інші країни? Чи вдасться до нової, яка передбачатиме рівноправне партнерство між ВБ країнами ЄС?
- чи залишаться ВБ відкритою економікою і суспільством для країн-партнерів і потенційних союзників у глобальному середовищі?
- яким буде інвестиційний план ВБ для розбудови власної економічної інфраструктури й стимулювання бізнес-активності? Яку роль будуть відігравати зовнішні джерела інвестування у зростанні економічного потенціалу країни?
- які принципи будуть покладені в основу нової міграційної політики ВБ? Яким чином (якими механізмами, інструментами) забезпечуватиметься жорсткий контроль міграції, на чому наполягає ВБ, і дотримання принципів вільного руху громадян/робочої сили між ВБ та країнами ЄС?
- чи дослухаються офіційні представники Шотландії, Уельсу і Північної Ірландії до закликів новообраного Прем'єр-міністра ВБ Тереза Мей не вести самостійних переговорів із офіційними представниками ЄС?
- на яких принципах (економічних, фінансових, інституційних, соціальних тощо) базуватиметься довгострокова програма співпраці ВБ і ЄС, щоб не допустити подальшого розпаду ЄС і підтримати успішні кроки ЄС у цьому напрямі? Адже першочерговим завданням ЄС у світлі нових викликів є саме захист згуртованості союзу і акцент на тому, що між рівнем соціально-економічного розвитку всередині ЄС і за його межами має бути суттєва різниця.

Висновки і перспективи подальших наукових розробок. Характер і вплив наслідків Brexit на інтеграційні процеси на сьогодні може бути визначений досить орієнтовно й концептуально за ключовими сферами діяльності: економічною, фінансовою, інвестиційною, політичною і соціальною. Оцінки характеризують переважно коротко- й середньострокову перспективу і можуть бути визначені, як невизначеність ринків, невпевненість економічних суб'єктів у стані бізнес-середовища, значні економіко-соціальні ризики при прийнятті рішень, коливання на валютних ринках, проблеми з інвестуванням в активи й цінні папери компаній. Провести більш точний аналіз і комплексно оцінити наслідки можна буде після старту виробленої й узгодженої до реалізації «дорожньої карти» Brexit у другій половині 2017 р. Оскільки маємо справу із першим прецедентом виходу країни зі складу ЄС і враховуючи, що процедурно такі інституційні дії не визначені (не прописані) на сьогодні, на думку

експертів, період виходу може зайняти від двох (оптимістичний сценарій) до семи років (песимістичний сценарій). Слід очікувати подання статочного варіанту угоди про вихід ВБ з ЄС до британського парламенту у найближчі півроку.

Ознайомившись із ключовими принципами угоди і проаналізувавши сценарій, запропонований ВБ спільно з ЄС, експерти зможуть більш предметно дослідити можливі ефекти Brexit за ключовими напрямками: фінансово-економічним, організаційно-правовим, соціальним, безпековим, екологічним тощо.

Література

1. Слово brexit з'явилося в Оксфордському словнику англійської мови [Електронний ресурс] // Офіційний сайт «BBC Україна». – Режим доступу : http://www.bbc.com/ukrainian/news-38325994?ocid=socialflow_twitter. (Актуально на 15.12.2016 р.).
2. Britain may continue with some EU cooperation post-Brexit: Johnson [Electronic resource] // Site “Reuters”. – Access mode : <http://www.reuters.com/article/us-britain-eu-johnson-idUSKBN13T0CD?il=0>. (Актуально на 14.12.2016 р.).
3. Ben, Moshinsky. Brexit fallout: 76 % of UK CEOs said they would consider moving operations abroad [Electronic resource] / B. Moshinsky // Site “Business Insider”. – Access mode : <http://www.businessinsider.com/kpmg-survey-most-uk-ceos-consider-moving-operations-abroad-post-brexit-2016-9>. (Актуально на 12.12.2016 р.).
4. Robert, J. Shiller. The Global Economy's Hesitation Blues [Electronic resource] / R. J. Shiller // Site “The Project Syndicate”. – Access mode : <https://www.prosyn.org/aolW6zj>. (Актуально на 10.12.2016 р.).
5. Юрій, Панченко. Головний економіст ЄБРР: Ціни на нафту знизяться або залишаться на \$50. Сценарій залежить від Трампа [Електронний ресурс] / Ю. Панченко // Офіційний сайт «Європейська правда». – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/interview/2016/11/23/7057880/>. (Актуально на 11.12.2016 р.).
6. Стиглиц: ЕС не удастся избежать распада [Електронний ресурс] / Д. Стиглиц // Офіційний сайт «Вести.ру». – Режим доступу : <http://www.vestifinance.ru/articles/75993>. (Актуально на 14.12.2016 р.).
7. Шотландія готується до повторного референдуму про вихід із Британії [Електронний ресурс] // Офіційний сайт «День.Київ.ua». – Режим доступу : <http://day.kyiv.ua/uk/news/161016-shotlandiya-gotuyetsya-do-povtornogo-referendumu-pro-vyhid-iz-brytaniyi-stredzhen>. (Актуально на 29.11.2016 р.).
8. Andrew, Picken. End of the UK? New survey shows 59 % support Scottish independence after Brexit vote [Electronic resource] / A. Picken // Site “Sunday Post”. – Access mode : <https://www.sundaypost.com/news/political-news/end-uk-new-survey-shows-59-support-scottish-independence-brexit-vote/>. (Актуально на 15.12.2016 р.).
9. Nash, James. California's Democrats Are Ready for Political War [Electronic resource] / Nash, James and Deprez, Esme // Site “Bloomberg”. – Access mode : <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-11-18/california-s-democrats-are-ready-for-political-war>. (Актуально на 03.12.2016 р.).
10. Peter, Dominiczak. Every EU migrant can stay in UK after Brexit: all 3.6 million to have residency rules or get amnesty [Electronic resource] / P. Dominiczak // Site “The Telegraph”. – Access mode : <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/10/07/every-eu-migrant-can-stay-after-brexit-600000-will-be-given-amne/>. (Актуально на 17.12.2016 р.).
11. Britons could pay for EU citizenship after Brexit, says top negotiator [Electronic resource] // Site “The Guardian”. – Access mode : <https://www.theguardian.com/politics/2016/nov/25/britons-could-pay-for-eu-citizenship-after-brexit-says-top-negotiator>. (Актуально на 10.12.2016 р.).
12. George, Osborne. Brexit will cost more than 5000 euro per year for British households [Electronic resource] / G. Osborne // Site “Euronews”. – Access mode : <http://ua.euronews.com/2016/04/18/permanently-poorer-brexit-warning-from-uk-finance-minister>. (Актуально на 10.12.2016 р.).

Отримано 09.11.2016 р.

**Экономико-институциональный анализ последствий
дезинтеграционных процессов в Европейском Союзе**

ВИКТОР ВЛАДИМИРОВИЧ САБАДАШ*, ВАЛЕРИЯ ВАЛЕРИЕВНА ГАВРИЛОВА**

* кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики
и бизнес-администрирования Сумского государственного университета,
заместитель директора Научно-исследовательского института экономики развития
МОН Украины и НАН Украины,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-542-335774, e-mail: viktorsaba@gmail.com

** студент Учебно-научного института финансов, экономики и менеджмента
имени Олега Балацкого Сумского государственного университета,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-542-33222, e-mail: valeria_mt4@ukr.net

Эффективное функционирование экономических и торговых объединений (союзов) подвергается в последнее время серьезным испытаниям на устойчивость под воздействием экономических кризисов и новых вызовов безопасности, среди которых наиболее опасными являются военные конфликты, неконтролируемая миграция, террористические и экологические угрозы, экономические и социальные конфликты. Негативные эффекты указанных факторов трансформируются, в первую очередь, в дезинтеграционные тенденции внутри торгово-экономических объединений, примером чего является выход Великобритании (известный как «Brexit») из Европейского Союза. В материале изложены результаты проведенного экономико-институционального анализа последствий – экономических, инвестиционных, финансовых, политических и социальных – для экономики Великобритании и стран Европейского Союза. Определены первоочередные задачи организационно-экономического и правового характера по реализации необходимых процедур выхода Великобритании из состава Европейского Союза, как общего рынка.

Ключевые слова: актив, занятость, инвестиции, капитал, налог, рынок, ставка.

Mechanism of Economic Regulation, 2016, No 4, 127–137
ISSN 1726-8699 (print)

**Economic and Institutional Analysis of the Consequences Disintegration Processes
in the European Union**

VIKTOR V. SABADASH*, VALERIA V. HAVRYLOVA**

* *C.Sc. (Economics), Associate Professor, Department of Economics and Business-Administration,
Sumy State University, Vice Director of Research Institute for Development Economics (IDE),
Ministry of Education and Science of Ukraine, National Academy of Science of Ukraine,
R.-Korsakova Str., 2, Sumy, 40007, Ukraine,
phone: 00-380-542-332223, e-mail: viktorsaba@gmail.com*

** *Student of Balatsky Academic and Scientific Institute of Finance, Economics and Management,
Sumy State University, R.-Korsakova Str., 2, Sumy, 40007, Ukraine,
phone: 00-380-542-33222, e-mail: valeria_mt4@ukr.net*

Manuscript received 09 November 2016

The effective functioning of the economic and trade associations (unions) recently exposed a serious ordeal for stability under the influence of economic crisis and the new security challenges, among which the most dangerous are military conflicts, uncontrolled migration, terrorism and environmental threats, economic and social conflicts. The negative effects of these factors are transformed, first of all, the disintegration tendencies in trade and economic associations, as exemplified by the withdrawal of Great Britain (known as «Brexit») with the European Union. The article sets out the results of the analysis of economic and institutional consequences – economic, investment, financial, political and social – for the economy of the UK and the European Union. Also the organizational, economic and legal priorities for implementation of the necessary procedures for the release of Great Britain from the European Union as a common market are identified.

Key words: assets, employment, investments, capital, tax, market, rate.

JEL Codes: E02, F02, G01

References: 12

Language of the article: Ukrainian

References

1. “Brexit word appeared in the Oxford English Dictionary” (2016), http://www.bbc.com/ukrainian/news-38325994?ocid=socialflow_twitter. (In Ukrainian). Available 15.12.2016.
2. “Britain may continue with some EU cooperation post-Brexit: Johnson” (2016), <http://www.reuters.com/article/us-britain-eu-johnson-idUSKBN13TOCD?il=0>. (In English). Available 14.12.2016.
3. Moshinsky, Ben (2016), “Brexit fallout: 76% of UK CEOs said they would consider moving operations abroad”, <http://www.businessinsider.com/kpmg-survey-most-uk-ceos-consider-moving-operations-abroad-post-brexit-2016-9>. (In English). Available 12.12.2016.
4. Shiller, Robert J. (2016), “The Global Economy’s Hesitation Blues”, <https://www.prosyn.org/aolW6zj>. (In English). Available 10.12.2016.
5. Panchenko, Yuri (2016), “EBRD Chief Economist: Oil prices fall or remain at \$ 50. The scenario depends on Trump”, <http://www.eurointegration.com.ua/interview/2016/11/23/7057880/>. (In Ukrainian). Available 11.12.2016.
6. “Stiglitz: The EU cannot avoid the collapse” (2016), <http://www.vestifinance.ru/articles/75993>. (In Russian). Available 14.12.2016.
7. “Scotland is preparing to repeat referendum on withdrawal from Britain” (2016), <http://day.kyiv.ua/uk/news/161016-shotlandiya-gotuyetsya-do-povtornogo-referendumu-pro-vyhid-iz-brytaniyi-stredzhen>. (In Ukrainian). Available 29.11.2016
8. Picken, Andrew (2016), “End of the UK? New survey shows 59% support Scottish independence after Brexit vote”, <https://www.sundaypost.com/news/political-news/end-uk-new-survey-shows-59-support-scottish-independence-brexit-vote/>. (In English). Available 15.12.2016.
9. Nash, James & Deprez, Esme (2016), “California’s Democrats Are Ready for Political War”, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-11-18/california-s-democrats-are-ready-for-political-war>. (In English). Available 03.12.2016.
10. Peter Dominiczak (2016), “Every EU migrant can stay in UK after Brexit: all 3.6 million to have residency rules or get amnesty”, <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/10/07/every-eu-migrant-can-stay-after-brexit-600000-will-be-given-amne/>. (In English). Available 17.12.2016.
11. “Britons could pay for EU citizenship after Brexit, says top negotiator” (2016), <https://www.theguardian.com/politics/2016/nov/25/britons-could-pay-for-eu-citizenship-after-brexit-says-top-negotiator>. (In English). Available 10.12.2016.
12. Osborne, George (2016), “Brexit will cost more than 5000 euro per year for British households”, <http://ua.euronews.com/2016/04/18/permanently-poorer-brexit-warning-from-uk-finance-minister>. (In English). Available 10.12.2016.